

CULTURA I ESPORT

Iñaki Agirreazkuenaga

Catedràtic de dret administratiu
de la Facultat de Dret de Sant Sebastià, UPB/EHU

Sumari

- Introducció.
- I. Concepte de *cultura*.
- II. Què entén el dret per *cultura*?
- III. Concepte d'*esport*.
- IV. On radica la interrelació entre cultura i esport?
- Bibliografia.

Introducció

És molt habitual associar el món de la cultura amb el de l'esport, per bé que el contingut material d'aquestes dues activitats es presta a la inconcreció i a l'abstracció en el parentesc d'alguns components d'allò que comunament es creu que s'entén per cultura i esport. Per això, l'objectiu d'aquesta reflexió breu es vol limitar a veure els punts de connexió i d'identificació que hi pugui haver en el camp ampli de la cultura associada amb l'esport. Per acomplir aquesta finalitat sembla que és necessari, en primer lloc, desbrossar i desmitificar els grans conceptes de cultura i esport, per tal d'intentar il·lustrar, a continuació, les possibles esferes d'interrelació que hi puguin operar des del punt de vista jurídic.

Cal tenir en compte, en una primera aproximació, el terme *cultura* com una mena de calaix de sastre que conté les formes de vida, els costums, els coneixements, els graus de desenvolupament artístic, científic o industrial, i la cultura popular, que es caracteritza com el conjunt de manifestacions en què s'expressa la vida tradicional d'un poble. Per la seva banda, l'*esport* s'identifica usualment amb l'exercici físic competitiu i simplement plaent, que es practica individualment o en equip amb la finalitat de superar una marca establerta o vèncer un adversari real o imaginari, sempre seguint unes regles de joc determinades.

En aquestes caracteritzacions d'unes realitats tan àmplies de cultura i esport, necessàriament es poden trobar zones de confluència. Intentem ara analitzar amb rigor el significat jurídic d'aquesta interrelació.

I. Concepte de *cultura*

El sentit originari del terme *cultura* s'identifica amb el conreu en l'agricultura o la cria i l'alimentació d'animals i, per extensió, al segle XVIII —amb la Il·lustració—, la cultura es comença a confondre amb la civilització, com a representació del conreu actiu de la ment humana (Williams). En aquest sentit, la cultura inclouria el producte elaborat per l'espècie humana, per oposició a allò que simple-

ment ofereix la natura, és a dir, la cultura sintetitzaria el progrés i el conreu de la ciència i de l'art.

Posteriorment, ja al segle XIX, l'antropologia defineix la *cultura* com un tot complex que inclou el coneixement, les creences, l'art, la moral, el dret, els costums i tots els hàbits i les capacitats que l'home hagi adquirit com a membre de la societat (Taylor).

Els especialistes han analitzat moltes altres concepcions de cultura. Prieto indica que alguns estudis s'han referit a l'existència de més de 250 conceptes diferents de cultura, i afegeix que dos antropòlegs eminents com Kroeber i Kluckhohn, després de lliurar-se a l'empresa impossible de trobar un concepte de síntesi que contingüés les més de 150 nocions de cultura que havien registrat, van haver de reconèixer la incapacitat d'assolir aquest objectiu.

En vista d'aquestes dades, la polisèmia del terme *cultura* és indiscutible; en la doctrina jurídica espanyola, Marcos Vaquer ha estat el darrer autor que, després de fer un estudi de mèrit sobre «Estat i cultura», l'ha caracteritzat com «*el cúmulo de manifestaciones de la creatividad humana a las que la sociedad —institucionalizada o personalizada en el Estado— atribuye un valor intelectual o estético*».

Al meu entendre, la distinció entre *cultura* i *cultures* té una rellevància especial. La primera comprendria els valors comuns de la civilització humana i de la vida en societat, en la mesura que són valors comuns que s'han forjat en el mestissatge de coneixements, símbols, tradicions i informacions generals o universals. En canvi, les cultures es correspondrien —segons Prieto— amb els «trossos d'humanitat» (Lévi-Strauss) que expressen una manera de ser determinada d'un poble o comunitat, i porten un sistema cohesionat de continguts i valors singulars.

Així, doncs, en aquest darrer cas estariem parlant d'una noció ètnica de cultura, que en sentit ampli pot designar «*los modos de ser distintivos que caracterizan la expresión y comunicación simbólica de las comunidades humanas*» (Prieto), i en sentit estricte es referiria a la comunitat que integra un camp de comunicació i d'interacció comú, que no tan sols té consciència interna i externa de la seva identitat, sinó que també s'autoperpetua biològicament com a comunitat (Barth).

En síntesi, com ha indicat Capella, els éssers humans ens socialitzem i ens individualitzem mitjançant unes arrels culturals comunitàries determinades. Aquestes arrels es componen d'elements culturals bàsics (la llengua, la cuina, la música, les cançons, els jocs, les festes i, en general, les tradicions), és a dir, significats simbòlics socials d'una cultura històrica poblacional específica: precisament aquella en la qual l'ésser humà se socialitza. No obstant això, cal recordar que les arrels de naturalesa comunitària no són les úniques arrels culturals dels éssers humans, ja que la classe social i el gènere, per exemple, també aporten les seves pròpies arrels culturals.

D'altra banda, com assenyala Gustavo Bueno, si es canvia de perspectiva la idea d'una «cultura de patrimoni universal» sembla que només té algun significat quan es manté en un estat d'obscuritat i de confusió extrema; tanmateix, la cultura circumscrita als contextos juridicoadministratius d'un ministeri o d'una conselleria de cultura no és menys artificiosa, ja que si es pregunta què tenen en comú el teatre, la música, l'esport, la pintura, la literatura, les festes populars, encara que formin part d'una mateixa cultura comunitària, la resposta és molt difícil. Igualment, si es vol esbrinar per què se segreguen d'aquesta cultura circumscrita a un ministeri al-

tres branques de la cultura, com són les cerimònies religioses, el dret, l'*agricultura*, la *silvicultura* o la *piscicultura*, la falta d'una resposta clara des de la perspectiva de la noció de cultura resulta evident. Així, doncs, en conclusió, es pot afirmar amb Bueno que l'aplicació extensiva de la idea de cultura a continguts molt diversos comporta com a efecte inevitable la devaluació dels components axiològics implícits en la pròpia idea.

II. Què entén el dret per *cultura*?

En dret comunitari, l'article 151 del vigent Tractat constitutiu de la Comunitat Europea disposa que la Comunitat ha de contribuir al floriment de les cultures dels estats membres, dins el respecte de la seva diversitat nacional i regional, i al mateix temps posar en relleu el patrimoni cultural comú, de manera que es facilitin la millora del coneixement i la difusió de la cultura i la història dels pobles europeus, la conservació i la protecció del patrimoni cultural d'importància europea, els intercanvis culturals no comercials i la creació artística i literària, inclòs el sector audiovisual. Així mateix, la Comunitat ha de tenir en compte els aspectes culturals en la seva actuació, a fi de respectar i fomentar la diversitat de les seves cultures, amb exclusió, en aquesta matèria, de qualsevol harmonització de les disposicions normatives dels estats membres.

En aquest sentit, la Resolució del Consell, de 20 de gener de 1997, sobre integració d'aspectes culturals en les accions comunitàries (DOCE de 5 de febrer de 1997) considera que els obstacles de tipus geogràfic, físic, educatiu, social o econòmic a tots els països poden dificultar l'accés de molts ciutadans a la cultura, amb la qual cosa s'augmenten els fenòmens d'exclusió, en particular entre els sectors de la població menys afavorits. És per això que en l'àmbit de la Unió «la cultura ha de ser reconeguda per dret propi, en consonància amb altres activitats que requereixen una col·laboració horitzontal en els procediments decisoris de la Comunitat», de manera que l'accés a la cultura i l'afirmació i l'expressió de la identitat cultural siguin condicions essencials per a la participació plena dels ciutadans en la societat, i així apropar Europa als seus ciutadans.

Igualment, la Resolució del Consell, de 28 d'octubre de 1999, sobre la incorporació de la història en l'acció cultural de la Comunitat (DOCE de 12 de novembre de 1999) considera que la cooperació i la integració europees s'haurien de consolidar en la convivència i la protecció de la diversitat cultural i en l'entesa recíproca entre els pobles europeus, la vida dels quals ha estat afaïçonada per experiències històriques diferents. Amb tot el coneixement de les experiències i la memòria comuna reforça els vincles entre els ciutadans d'Europa i contribueix a la construcció d'una consciència europea. Per això el Consell invita la Comissió perquè els projectes en l'àmbit de la història conservin al màxim un caràcter paneuropeu, a fi d'augmentar el coneixement de la història dels pobles i fer així una contribució important a la cooperació i a la integració europees.

Fins ara l'acció cultural comunitària s'ha vehiculat principalment per mitjà dels programes Calidoscopi (suport a iniciatives artístiques i culturals de dimensió europea), Ariadna (suport en l'àmbit del llibre, la traducció i la lectura) i Rafael (acció

comunitària en l'àmbit del llegat cultural). No obstant això, a partir de l'1 de gener de 2000 ha entrat en vigor el programa Cultura 2000, que té l'objectiu de racionalitzar, unificar i millorar l'eficàcia de les activitats de cooperació cultural, dotant-les d'un instrument únic de finançament i de programació enfront de la dispersió que existia fins fa poc.

Aquest programa Cultura 2000 està destinat a fomentar la creació, el coneixement i la difusió de la cultura del poble europeu, particularment en l'àmbit de la música, de la literatura, de l'espectacle i del patrimoni mobiliari i immobiliari, i dels nous espais de la cultura, promovent la cooperació d'organismes i operadors culturals i de les institucions culturals dels estats membres i recolzant aquelles accions que, per raó de la seva envergadura i el seu caràcter europeu, afavoreixin la influència de la cultura europea tant a dins de la Unió Europea com a fora.

Entre els seus objectius destaquen la promoció de la creació, la difusió transnacional de la cultura i la circulació d'artistes, creadors i professionals de la cultura i les seves creacions, fent èmfasi especialment en tot allò que es refereix a persones joves i a persones discapacitades, i també se subratlla la diversitat cultural i el desenvolupament de noves formes d'expressió cultural, que permetin compartir el patrimoni cultural comú amb una significació europea. Així mateix es pretén la difusió de tècniques i la promoció de pràctiques adequades per a la conservació i la salvaguarda del patrimoni i el reconeixement explícit de la cultura com a factor econòmic i factor d'integració social de la ciutadania europea.

En resum, com diu la introducció del primer programa marc de la Comunitat Europea en favor de la cultura (2000-2004), hi ha un consens ampli entre els estats membres, els parlamentaris, la Comissió, les organitzacions internacionals (el Consell d'Europa, la UNESCO) i les organitzacions culturals en el sentit que la cultura no es limita a allò que s'anomena «cultura amb majúscules» (belles arts, música, dansa, teatre i literatura). El concepte de cultura s'estén avui a la cultura popular, la cultura industrial de masses, la cultura del dia a dia. Aquesta ampliació és deguda al fet que la cultura ja no es considera una activitat subsidiària, sinó una força motriu de la societat, un factor de creativitat, de vitalitat, de diàleg i de cohesió. En aquest sentit, pràcticament res no és aliè a la cultura i, òbviament, l'esport també es pot convertir en objecte cultural, en la mesura que és una activitat d'una força social indiscutible.

Si es baixa de l'àmbit comunitari a l'àmbit estatal, en aquests moments en el marc del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport correspon a la Secretaria d'Estat de Cultura el desenvolupament de les funcions següents (article 7 del Reial decret 1331/2000, de 7 de juliol):

«a) *La promoción, protección y difusión del Patrimonio Histórico Español, de los museos estatales y de las artes plásticas.*

«b) *El fomento del libro y la lectura, el estímulo a la creación literaria y la promoción, protección y difusión de los archivos y bibliotecas estatales.*

«c) *El impulso y participación en acciones de cooperación cultural con las Administraciones Públicas y con personas físicas o jurídicas, públicas o privadas.*

«d) *La promoción, protección y difusión de las artes escénicas, la música, la danza y el circo.*

»e) *La promoción y difusión de las actividades cinematográficas y audiovisuales de producción, distribución y exhibición.*

»f) *La orientación e impulso de las relaciones internacionales en materia de cultura, en coordinación con el Ministerio de Asuntos Exteriores, así como el seguimiento de las actuaciones de la Unión Europea en este ámbito, todo ello sin perjuicio de las funciones que corresponden a la Subsecretaría del Departamento.»*

Per la seva banda, en l'àmbit autonòmic, totes les comunitats autònomes tenen una institució, que normalment s'emmarca en un departament d'educació o cultura, amb la finalitat d'aglutinar l'exercici d'allò que els estatuts d'autonomia denominen —tots de comú acord— com a competència exclusiva en matèria de cultura; és cert, però, que en alguns casos es fa referència a l'exercici d'aquesta competència exclusiva «en coordinació amb l'Estat» (*vid.*, per ex., l'article 44.8 de la LORAFNA) i en altres no es fa cap esment de les competències de l'Estat (*vid.*, per exemple, l'article 9 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya).

Si es fa referència al contingut concret de les competències autonòmiques en matèria de cultura i es pren com a paradigma el cas navarrès, entre les atribucions que corresponen a la Direcció General de Cultura (article 18 i següents del Decret foral 364/1999, de 13 de setembre) destaquen les que desenvolupa el servei d'acció cultural (en matèria d'organització i execució de programes de música, teatre, dansa i arts escèniques, plàstiques, visuals, folklore, animació sociocultural, biblioteques, registre de la propietat intel·lectual, etc.), i les que corresponen al servei de patrimoni històric (a l'hora de protegir, conservar, catalogar i difondre manifestacions artístiques, arqueològiques, paleontològiques, antropològiques, etnogràfiques, etc., com també la tramitació dels expedients per a la declaració de béns d'interès cultural, la conservació i restauració de béns immobles històrics que són propietat del Govern de Navarra, etc.). Aquestes mateixes funcions corresponen *mutatis mutandis* als òrgans de direcció cultural en les altres comunitats autònomes.

Des del punt de vista de la distribució de competències, cal indicar que el marc constitucional i estatutari és realment confús, atès que hi ha molts títols competencials que incideixen en matèria de cultura tant a l'article 148 CE (museus, patrimoni històric, foment de la cultura, etc.) com a l'article 149.1 CE (foment de la recerca; defensa del patrimoni cultural, artístic i monumental contra l'exportació i l'espoliació; museus, biblioteques i arxius de titularitat estatal, etc.), als quals cal afegir l'article 149.2 CE, que considera el servei de la cultura com un deure i una atribució essencial de l'Estat, en coordinació amb les comunitats autònomes. A més, la jurisprudència constitucional no ha seguit una línia interpretativa clara, la qual cosa suscita «alguna perplexitat», en paraules de Carles Viver.

En síntesi, atenent el marc normatiu, el Tribunal Constitucional admet —altrament no podria ser— la concurrència de títols competencials en matèria de cultura, però davant la superposició de títols específics (arxius, patrimoni) i generals (cultura) no sempre s'inclina a favor dels primers; i a vegades per solucionar conflictes en matèria de cultura fins i tot recorre a títols més genèrics (com la llibertat d'expressió, la planificació econòmica, o l'article 149.1.1 CE), que permeten justificar un tractament uniforme per al conjunt de l'Estat, circumstància que, en algun cas particular, fa dir a Carles Viver que «mitjançant aquest procediment

l'Estat pot atraure cap al seu àmbit competencial qualsevol actuació sobre qualsevol tipus de matèria».

Resulta clar que, en gran part, els problemes són deguts al fet que, com ha assenyalat Esteve Pardo, la cultura es pot considerar un supraconcepte amb una càrrega notable d'abstracció que resulta difícil de manejar a efectes tecnicojurídics, per la qual cosa l'operativitat dels títols genèrics, derivats dels articles 148.1.17 i 149.2 CE, lògicament hauria de ser merament supletòria quan falten títols específics.

Arribats en aquest punt, la qüestió que ha de centrar la nostra atenció és esbrinar quin lloc ocupa l'esport en el camp de la cultura. Des del punt de vista orgànic, és clar que, tant en l'àmbit comunitari com en l'estatal i l'autonòmic, l'esport i la cultura normalment es gestionen des d'una mateixa direcció política, però de forma clarament separada. Per exemple, l'actual Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, a més de les secretaries d'Estat d'Educació i Universitats, i de Cultura, té el Consell Superior d'Esports, el president del qual té rang de secretari d'Estat i exerceix les competències que li atribueixen la Llei 10/1990, de l'esport, i els reials decrets 286/1999 i 1125/2000, sobre estructura orgànica i funcions del Consell Superior d'Esports. Abans d'abordar la relació que existeix entre cultura i esport, hem d'analitzar la polisèmia al voltant del concepte d'esport.

III. Concepte d'esport

La pluralitat de significats del terme *esport* ocasiona més d'un problema a l'hora d'intentar trobar-ne una concepció unívoca, que respongui amb rigor als diversos continguts que conté materialment. Amb raó afirma Bernard Gillet que en la vida moderna l'esport es troba, o es creu que es troba, pertot arreu; no obstant això, sorgeixen inconvenients alhora d'utilitzar una mateixa paraula per denominar activitats diverses pel que fa a la seva intenció, naturalesa i efectes.

Fins ara s'han fet molts intents per cercar una coherència conceptual a l'àmbit tan ampli de l'esport. Habitualment s'afirma que l'esport és en essència joc, que manifesta l'esforç del que és superflu, i complementàriament alguns filòsofs de l'esport han centrat l'atenció en diversos elements de la naturalesa humana, que es resumeixen en allò que els grecs anomenaven *agon* («l'impuls de competir») i *areté* («l'apetència de sobresortir»), per descriure les aspiracions i les ambicions personals dels individus, amb els esportistes com a portaestendards.

Des d'un prisma interdisciplinari, Tomás Ramón Fernández afirmava que «l'esport és un negoci, una empresa, una professió, un espectacle, un joc, una diversió i, fins i tot, un pretext i un argument polític». En aquest mateix sentit, el Tribunal Suprem argumenta que «el concepte d'*esport* engloba molts significats i comprèn, també, molts fenòmens socials» (STS de 10 de setembre de 1991, *Aranzadi* núm. 6051). Entre els diversos significats de l'esport, des del punt de vista sociològic, García Ferrando el caracteritza com a «entrenament ètic, fenomen estètic, model de la societat competitiva, reacció de compensació i adaptació enfront de les condicions de vida del treball industrial, vàlvula d'alliberament de l'agressivitat, reacció d'instint de conservació de l'espècie i descàrrega dels apetits...». Segons Pierre de Coubertin, fundador del moviment olímpic internacional, l'esport era «el culte vo-

luntari i habitual de l'esforç muscular intensiu fonamentat en el desig de progrés, que pot arribar fins al risc».

El professor Bermejo té raó quan afirma que no hi ha «una identificació clara del que s'ha d'entendre per *esport*; si bé resulta aprehensible una concepció vulgar de l'esport, és difícil establir-ne una delimitació conceptual que sigui rellevant jurídicament». En aquest mateix sentit, a la *Memòria* del Consell d'Estat de l'any 1991 sobre l'*esport* s'afirmava clarament que l'alt òrgan consultiu de l'Estat, «tot i saber que algunes instàncies esportives i jurídiques estan demanant amb urgència una definició legal de l'esport, no s'ha volgut aventurar per aquesta via i no considera que sigui oportú donar-la, perquè es tracta d'un fenomen complex i expansiu, sens perjudici que en tingui format un criteri com a eina de treball», que consisteix a interpretar les normes de conformitat amb la realitat social i d'acord amb el Consell Superior d'Esports, que és l'òrgan competent per reconèixer l'existència d'una modalitat esportiva, segons allò que estableix la Llei 10/1990.

No obstant això, en la nostra doctrina, Cazorla Prieto, en un treball pioner, definia l'esport, des d'un punt de vista individual, com «una activitat humana predominantment física, que es practica aïlladament o col·lectivament, en la realització de la qual es pot trobar autosatisfacció o un mitjà per assolir altres aspiracions»; i entre les diverses modalitats esportives destacava l'esport com a instrument de salut física i mental, l'esport popular, l'esport-espectacle i professional, l'esport d'alta competició i l'esport-educació o l'educació física.

Des de postulats institucionalistes, Martín Mateo sosté que «l'esport és sobretot i abans que res una criatura de la llei, a diferència del mer exercici físic»; igualment, Real Ferrer entén per *esport* «aquelles activitats físiques institucionalitzades que suposin una confrontació o competició supèrflua, amb si mateixes o amb un element extern».

Sense haver d'aprofundir en altres intents doctrinals de caracterització conceptual del terme *esport*, cal recordar que també les declaracions dels organismes internacionals han intentat delimitar aquesta noció. Així, el *Manifest sobre l'esport*, aprovat pel Consell Internacional per a l'Educació Física i l'Esport, en cooperació amb la UNESCO, el conceptua com «tota activitat física amb caràcter de joc, que adopti forma de lluita amb un mateix o amb els altres o que constitueixi una confrontació amb els elements naturals».

D'altra banda, la Carta europea de l'esport, aprovada pel Consell d'Europa, entén per esport «tota mena d'activitats físiques que, per mitjà d'una participació organitzada o d'un altre tipus, tinguin com a finalitat l'expressió o la millora de la condició física i psíquica, el desenvolupament de les relacions socials o la consecució dels resultats en competicions de tots els nivells». Aquesta encertada definició l'ha acollit el legislador de La Rioja amb molt poques variants (*vid.* 1.2 de la Llei 8/1995, de 2 de maig, de l'esport, de la Comunitat Autònoma de La Rioja).

No obstant això, amb caràcter ordinari, ni la legislació estatal ni l'autonòmica, ni les seves disposicions normatives de desenvolupament, ofereixen una definició del terme *esport*. Com a excepció es pot esmentar l'article 8.1 del Decret 70/1994, de 22 de març, que regula les federacions esportives catalanes, el qual entén per *esport* «aquella activitat bàsicament física, lliure i voluntària, practicada de forma individual o col·lectiva, habitualment en forma de competició i seguint una normativa reglamentària, assumida pels òrgans federatius autonòmics, estatals o internacionals».

Crec que per força s'ha de reconèixer novament la dificultat de definir el terme *esport* amb caràcter excloent, fonamentalment perquè els seus contorns i perfils no són ni gaire clars ni tampoc unívocs. Ara bé, al meu entendre, la definició que n'ha fet el Consell d'Europa constitueix un avanç evident i l'únic defecte que té és que permet caracteritzar com a esport activitats que, des del punt de vista social, no ho són necessàriament. Per exemple, una competició de dansa podria tenir encaix dins la definició d'esport avalada pel Consell d'Europa, però en el nostre context social no té la consideració d'esport, per bé que en aquestes activitats hi hagi organització institucionalitzada, competició, gran preparació física, desenvolupament de relacions socials i lluita per millorar la condició física i psíquica.

D'altra banda, és evident que trobar un denominador comú entre l'esport popular o per a tothom —amb les especificitats que implica, per exemple, l'esport per a persones d'edat avançada— i l'esport organitzat, tant si és d'aficionats com professional, és extremament difícil, però no impossible. El que és indubtable és que, fonamentalment en l'esport organitzat, és transcendental el reconeixement de determinades modalitats com a esportives per part de l'Administració corresponent, per tal d'obtenir subvencions, i la delegació o la gestió de funcions en la seva promoció o en l'organització de competicions oficials.

En síntesi, allò que caracteritza essencialment l'esport enfront d'altres manifestacions socials és, al meu entendre, la conjunció del joc reglamentat i de l'esforç físic i psíquic humà, amb un objectiu normalment competitiu amb un mateix o amb els altres —encara que a vegades s'esgota en una mera activitat lúdica i d'esbarjo—, i tot amb vista a millorar la capacitat de qui el practica i facilitar el gaudi del lleure de la vida, també per als qui l'observen com a espectadors i reconeixen aquest joc reglamentat com una activitat esportiva, en el marc territorial en què es desenvolupa. És precisament aquesta acceptació social, que posteriorment els poders públics institucionalitzen, allò que fa possible, per exemple, que la dansa sigui considerada un esport a França i que, en canvi, no tingui aquesta consideració a Espanya. De la mateixa manera, l'aixecament de pedres es pot apreciar com un esport a Euskal Herria, a Austràlia, a Nova Zelanda i en pocs altres indrets del món.

Partint d'aquestes premisses, resulta clar que l'esport té com a subjecte les persones; en conseqüència, les modalitats esportives que tenen com a subjecte actiu exclusiu els animals no es poden considerar *stricto sensu* esports. D'altra banda, el debat persistent sobre la consideració dels escacs com a esport crec que s'hauria d'estendre a d'altres modalitats esportives en l'exercici de les quals el component de concentració mental també és bàsic, com per exemple en diverses especialitats del tir olímpic. Al meu entendre, dintre de l'esforç humà cada esport exigeix una combinació diferent de força física i mental. Cap esport no pot prescindir de l'esforç psíquic necessari i moltes vegades un mer esforç físic rendeix menys que el que és ordenat per una ment intel·ligent. Els escacs són un esport que es desenvolupa eminentment per mitjà de la força mental, d'acord amb unes regles de joc centenàries, en el qual es projecta una batalla física virtual, amb un exercici corporal extern que certament és mínim, però no menor que el que requereix prémer el gallet.

Així mateix, la concepció d'esport que aquí es propugna ajunta l'esport competitiu i organitzat amb l'esport popular o per a tothom, la qual cosa obliga a no parcel·lar com a zones exemptes de l'àmbit esportiu les activitats no institucionalitza-

des o de lleure. En aquest sentit, una primerenca sentència del Tribunal Suprem va haver de determinar «si el busseig turístic i recreatiu era sinònim de l'esportiu no practicat en competició», però que al seu torn es realitzava a l'empara de la Federació Espanyola d'Activitats Subaquàtiques, i a aquell efecte l'alt òrgan jurisdiccional va determinar que els dos tipus de busseig estaven equiparats (STS de 15 de març de 1982, *Aranzadi* núm. 1256). Per tant, no es pot considerar tan sols esport el que es realitza de forma organitzada o institucionalitzada, sinó també l'exercici merament recreatiu.

Finalment, no es pot oblidar que el món de l'esport viu una realitat dinàmica de gran vitalitat, en què no hi ha *numerus clausus* ni per a les modalitats d'esport, ni per a les disciplines que cada modalitat esportiva pugui integrar dintre seu, ni per a les proves competitives que es puguin organitzar en cada disciplina esportiva. Cal tenir en compte que per a cada esport o modalitat esportiva —per exemple, la pilota basca— es crea una federació esportiva que n'integra les disciplines esportives —en el cas de la pilota cal distingir les especialitats o disciplines de cеста punta, remuntada, mà, pala curta, paleta, frontenis, trinquet, xare, etc.— Per la seva banda, una prova és una competició dins una modalitat esportiva o en el si d'una de les seves disciplines (*vid.*, en aquest sentit, respecte de les modalitats esportives, les disciplines i les proves olímpiques, els articles 51 i 52 de la Carta olímpica, de 10 de febrer de 1994). Actualment existeixen unes seixanta-dues federacions esportives espanyoles, corresponents a sengles modalitats reconegudes pel Consell Superior d'Esports, que engloben més de cent disciplines esportives. D'acord amb les coordenades conceptuals que hem exposat, no hi ha res que impedeixi que sorgeixin o s'implantïn institucionalment noves modalitats o disciplines esportives, com per exemple les que es deriven dels anomenats *esports d'aventura*.

IV. On radica la interrelació entre cultura i esport?

A primera vista, és evident que el concepte ampli de cultura engloba necessàriament tot el món de l'esport com a manifestació cultural i vital que es desenvolupa en la nostra moderna societat contemporània. Cal tenir en compte que l'Informe d'Hèlsinki sobre l'esport, que ha elaborat recentment la Comissió de la Unió Europea (desembre de 1999, COM 644) comença fent-ne un balanç significatiu en xifres, i a l'efecte assenjala que «l'esport és un dels àmbits d'activitat que afecten i apropen més els ciutadans de la Unió Europea, independentment de la seva edat i l'origen social. Més de la meitat d'aquests ciutadans practiquen regularment una activitat esportiva, en un dels 700.000 clubs que existeixen a la Unió o al marge d'aquests. Prop de dos milions d'educadors, monitors i voluntaris dediquen el seu temps de treball o de lleure a l'animació de la vida esportiva». No obstant això, s'afirma que aquesta funció social de l'esport, anomenada d'interès general, s'ha vist afectada per fenòmens —com els de la violència, el dopatge, la recerca de beneficis financers ràpids, etc.—, que menyscaben l'ètica i els principis d'organització de l'esport. Des d'aquesta perspectiva, la Comissió entén que l'objectiu principal és conciliar la dimensió econòmica de l'esport amb la seva dimensió popular, educativa, social i *cultural*. Amb aquest fi, el desenvolupament d'accions positives a favor

del manteniment de la funció social de l'esport ha d'anar acompanyat de l'establiment d'un entorn jurídic més segur i més estable que permeti conciliar els diferents interessos que conflueixen al voltant de l'esport.

Ara bé, en quina mesura l'esport, tal com ha estat caracteritzat, entronca amb el món de la cultura? Abans de respondre directament aquesta pregunta, cal recordar, com indica Gustavo Bueno, que és indubtable el prestigi que té la idea de cultura com a marc dignificador i santificant en associar-se a qualsevol altra activitat social. Així, per exemple, si es vol destacar el rang suprem o la dignitat superior d'un tipus determinat de música en relació amb la resta (que també és cultura), es parla de música «cultura». Igualment, si l'ajuntament d'una ciutat que té un camp de futbol promou la publicació d'un llibre i en vol glossar la importància, el titularà de la manera següent: *La cultura esportiva de l'estadi X*, en comptes de titular-lo *La història del camp de futbol*. Resumint, la idea de cultura dignifica i eleva tot allò a què fa referència, independentment del seu contingut, i això fa dir encertadament a Bueno que «la cultura no existeix (gnoseològicament), ni tan sols com a abstracció sistemàtica, sinó que és tan sols un nom obscur i confús, un mite gnoseològic».

No obstant això, cal reconèixer que a vegades l'esport es vincula voluntàriament amb la cultura tradicional d'una comunitat. És el que succeeix, sens dubte, amb les federacions d'esports autòctons. Així, per exemple, el Decret 74/1994, de 14 de març, de la Generalitat de Catalunya, que regula les federacions esportives, considera entre les federacions tradicionals: la Federació Catalana de Llebrers, la Federació Catalana de Coloms Esportius (columbicultura) i la Federació Catalana de Coloms Missatgers (columbofilia). Així mateix, diverses federacions catalanes han assumit disciplines i modalitats esportives que són tradicionals, com el patí català de vela (Federació Catalana de Vela), les botxes (Federació Catalana de Petanca), el llagut català (Federació Catalana de Rem) i les bitlles catalanes (Federació Catalana de Bitlles).

Al País Basc succeeix una cosa semblant amb les previsions que estableix la disposició addicional cinquena de la Llei 14/1998, d'11 de juny, de l'esport, en evocar la necessitat de plans estratègics per impulsar els esports tradicionals com la pilota basca, el rem en banc fix i els altres esports autòctons, en conjunció amb les federacions basques implicades. Així, per exemple, la Federació Basca d'Herri-Kirolak aglutina les disciplines de «*sokatira, aizkora, txingaerute, trontza, sega, orga joko, harrijasotze, lastofardo jasotzea, arrastre de piedra, ingude altzatzea, lasto botatzea, lokotx opustua, ontzi eramatea y zaku lasterketa*». Igualment l'article 14 dels estatuts de la Federació esportiva navarresa d'Herri-Kirolak enuncia les especialitats de «*herriz herri, sokatira, txingas, kostos, lasto, carro, piedra, aizkora y arpana*» (els estatuts vigents de la Federació Navarresa van ser aprovats pel director gerent de l'Institut Navarrès de l'Esport mitjançant Resolució de 21 de setembre de 1992, i els de la Federació Basca són del 10 d'abril de 1992).

Més enllà dels esports tradicionals, la interrelació entre cultura i esport pot prendre cos en la importància del fenomen social esportiu com a element estructural i component vital de la nostra societat. Així, es pot parlar d'una cultura del futbol, d'una cultura competitiva, d'una cultura del *fair play*, d'una cultura olímpica, d'una cultura de l'esport amateur, d'una cultura de l'esport professional, d'una cultura de la muntanya, de l'esquí, del ciclisme, de la boxa, dels nous esports d'aventura, etc.

Què significa, en aquest context esportiu, el terme *cultura*? Doncs res i, al mateix temps, vol significar tot allò que està als contorns de l'activitat esportiva i la influència que aquesta exerceix en la forma de pensar, d'actuar, de sentir, etc., de les persones que conviuen amb l'esport. Si es vol traduir al llenguatge jurídic l'halo d'interrelació entre cultura i esport caldria ressaltar la seva correspondència amb realitats distintes, que poden confluïr en la mesura que es vinculin amb valors socials i tradicionals ben arrelats.

Lògicament aquesta nebulosa conceptual fa que s'intenti cercar una identificació entre cultura i esport, amb efectes merament processals. Així, per exemple, en el conegut cas *Bosman* es va intentar utilitzar l'analogia entre l'esport i la cultura per tal que, sobre la base del vigent article 151 del Tractat constitutiu de la Comunitat Europea (l'aleshores article 128), es considerés que existia una excepció cultural i esportiva en l'àmbit comunitari, que permetés sostreure l'esport professional del marc de l'actual article 39 del Tractat. Tanmateix, el que el Tribunal de Justícia va deixar clar a aquest efecte és que jurídicament no és possible subsumir aquesta eventual singularitat esportiva en l'article 151 del Tractat, que acull l'excepció cultural, com ja s'ha dit, atès que la qüestió plantejada no es refereix a les condicions d'exercici de les competències comunitàries, sinó a l'abast de la lliure circulació dels treballadors com a llibertat fonamental dins el sistema de la Unió Europea (STJCE de 15 de desembre de 1995, assumpte C. 415/1993, paràgraf 78).

A part d'això, cal indicar que en el marc del Consell d'Europa els ministres responsables de l'esport han realitzat diverses conferències en les quals s'analitza l'esport per a tothom, per a les persones amb incapacitats, per a la tercera edat, per als nens, per als aturats, per a la família i, especialment —des de la perspectiva que ara ens interessa— la Conferència de Reykjavik de 1989 va elaborar una resolució (2/1989), en la qual els ministres refermaven «la seva convicció que l'esport ha de ser part integrant de l'educació i de la cultura». A la posterior Conferència de Rodes de 1992 es va adoptar la Carta europea de l'esport, que conclouia que «l'esport està cridat a exercir un paper essencial en l'activitat de l'ésser humà, com a element essencial del progrés, per mitjà de l'educació, la cultura i el desenvolupament personal i social». Finalment, a la darrera Conferència de Ministres d'Esports del Consell d'Europa, que va tenir lloc a Bratislava els dies 30 i 31 de maig de 2000, s'ha afegit que l'esport s'ha de convertir en un pont entre cultures i afavorir la cohesió social.

Bibliografia

- Agirreazkuenaga, I. *Intervención pública en el deporte*. Madrid, 1998.
- «Claves para la comprensión del ordenamiento jurídico del deporte», REDC núm. 57, 1999.
- Aspas Aspas, J.M. *Los deportes de aventura*. Saragossa, 2000.
- Bermejo, J. «Deportes». A: Gómez-Ferrer Morant, R. (dir.) *Estudios sobre el derecho en la Comunidad de Madrid*, cap. xv. Madrid, 1987.
- Camps Povill, A. *Las federaciones deportivas. Régimen jurídico*. Madrid, 1996.
- Capella Hernández, J.R. «Las raíces culturales comunitarias», *Cuadernos de Derecho Judicial*, vi (Nacionalidad). Madrid, 1998.

- Cazorla Prieto, L. *Deporte y Estado*. Barcelona, 1979.
- Colom Pastor, B. «Les competències de la Comunitat autònoma de les illes Balears en matèria de cultura», *Autonomies* núm. 10, 1989.
- Consell d'Estat. «Memoria 1991: El deporte», REDD núm. 2, 1993.
- Cornu, M. *Compétences culturelles en Europe et principe de subsidiarité*. Brussel·les: Bruylant, 1993.
- *El trabajo del Consejo de Europa en materia de deporte*, vol. III. Madrid: Consejo Superior de Deportes, 1995.
- Esteve Pardo, J. «Competències de l'Estat i de les comunitats autònomes en matèria de cultura», *Autonomies* núm. 4, 1986.
- Fossas, E. *Regions i sector cultural a Europa*. Barcelona: IEA, 1990.
- García Ferrando, M. *Deporte y sociedad*. Madrid, 1982.
- Gillet, B. *Histoire du sport*. París: PUF, 1971.
- González Grimaldo, M.C. *El ordenamiento jurídico del deporte*. Pròleg de T.R. Fernández. Madrid, 1974.
- Landeberea Unzueta, J. *El derecho deportivo en el marco autonómico vasco y estatal*. Vitòria-Gasteiz, 1989.
- Loman, J.M.E.; Mortelmans, K.J.M.; Post, H.H.G. *Culture and Community Law. Before and After Maastricht*. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publ., 1992.
- *Manifiestos sobre educación física y deportes por órganos internacionales*. Madrid: Colegio Oficial de Profesores de Educación Física, 1979.
- Martín Rebollo, L., «Cultura y derecho», a *El derecho administrativo en el umbral del siglo XXI. Homenaje al profesor Dr. D. Ramón Martín Mateo*. València, 2000.
- Prieto de Pedro, J. *Cultura, culturas y Constitución*. Madrid: Congrés dels Diputats; CEC, 1992.
- Real Ferrer, G. *Derecho público y deporte*. Pròleg de R. Martín Mateo. Madrid, 1991.
- Ruiz Robledo, A. «La Constitución cultural española», *La Ley* núm. 4751, 10 de març de 1999.
- Tajadura, J. «La constitución cultural», *Revista de Derecho Político* núm. 43. Madrid, 1997.
- Vaquer Caballería, M. *Estado y cultura: la función cultural de los poderes públicos en la Constitución Española*. Madrid: Centro de Estudios Ramón Areces, 1998.
- Viver Pi-Sunyer, C. *Materias competenciales y Tribunal Constitucional*. Barcelona: Ariel, 1989.